

Світлана Михайлівна Качан,
Донецький національний технічний університет,
м. Донецьк, аспірант

УПОРЯДКУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

Державний сектор економіки є своєрідною економічною системою, що одночасно виступає підсистемою у рамках національної економічної системи. Як будь-яка система, державний сектор являє собою єдину цілісну систему об'єктів державного господарства і суб'єктів державного господарювання в ринковій економіці, як її неминучий результат, з одного боку, і в цій своїй якості як сутнісна передумова її ефективного функціонування, з іншого боку.

Ступінь розвитку державного сектору обумовлена економічним порядком, що склався в тій чи іншій економічній системі країні у певний історичний період. За В. Ойкенем, засновником теорії соціального ринкового господарства, економічний порядок - це рамкові умови господарювання, тобто сукупність інститутів, що представляють дані, необхідних для того, щоб економічні суб'єкти могли б приймати рішення й діяти [1; 21].

Об'єктивність існування і розвитку державного сектору економіки доводиться теорією і практикою його появи і подальшого розширення та поглиблення за умов сучасної економіки. Цей факт призвів до реальної двоїстої структури, тобто співіснування державного і недержавного (приватного, колективного) секторів економіки.

Визначенню упорядкування та структури державного сектору присвячені теоретико-методологічні роботи як зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів: І. Галиці, О. Головінова, О.Длугопольського, Б. Кваснюка, Петришиної Н., О.Саліхової, М.Чумаченко та інш. Разом з широким колом досліджених питань залишаються недослідженими механізми формування та розвитку упорядкування державного сектору економіки. Тому метою статті є дослідження упорядкування державного сектору української економіки та

розгляд можливості впровадження концептуальних засад теорії економічного порядку до наявного упорядкування в Україні.

Системоутворюючим полем для ступеня розвитку й структури державного сектору є економічний порядок, що визначає права діяльності й власності в економічній системі.

Ключем до аналізу всіх відомих економічних систем є виділення основних типів економічних порядків за умови визначення місця та ефективності державного сектору економіки.

У приватногосподарській (капіталістичній) ринковій економіці – першому типі економічного порядку - на основі децентралізованої структури прав планування, діяльності й регульованого ринковими цінами економічного розрахунку, державний сектор був надзвичайно обмежений, а структура його була представлена окремими державними організаціями або інститутами, покликаними реалізувати інтереси державних управлінських структур [2;108]. Цей тип економічного порядку характеризується активним функціонуванням недержавного сектору.

Державна (централізовано-адміністративна) економіка на основі централізованої структури прав планування й діяльності й регульованого плановими сальдо економічного розрахунку характеризується пріоритетним місцем державного сектору в економічній системі країни.

В соціалістично-ринковій (змішаній) економіці - третій тип економічного порядку - державний сектор функціонує на основі децентралізованої структури прав планування й діяльності за двома можливими варіантами: а) при державному розпорядженні найважливішими засобами виробництва в сполученні з масштабним державним регулюванням цін (соціалістична ринкова економіка державно-соціалістичного типу); б) при суспільній власності на засоби виробництва, що перебувають в розпорядженні й користуванні трудових колективів, у сполученні з економічним розрахунком на основі ринкових цін, що утворюється переважно спонтанно на принципово вільних ринках праці й капіталу (соціалістична ринкова економіка колективістського типу).

Для сучасної української економіки найбільш характерним є псевдоринкове упорядкування з елементами централізовано-адміністративного регулювання державного сектору [3;63]. Як і у більшості пострадянських країн, в Україні, зміна економічного середовища, в якому функціонує держава, вимагає зміни або удосконалення організаційних структур управління, способів і інструментів впливу на економічні процеси тобто має відбутися загальна трансформація економічного порядку і перманентна трансформація державного сектору.

Еволюція моделей державного регулювання в зарубіжних країнах показує, що йде пошук оптимального співвідношення господарських свобод і державного регулювання, або розподіл сфер відповідальності між державним і недержавним секторами у вирішенні задач загальногосподарського розвитку. Досвід розвинених країн свідчить, що скорочення державного сектору, яке відбувається протягом останніх років, доходить до певної межі, а потім припиняється, і за певних сприятливих для нього умов державний сектор відновлює і зміцнює свої позиції [4; 141]. На нових витках його розвитку складаються новий економічний порядок з новими механізмами і організаційними структурами.

Варто зазначити, що державний сектор економіки в різних країнах відіграє неоднакову роль. Межі між державними й недержавними компаніями розмиті. Найбільшого поширення державний сектор економіки одержав в Австрії. У багатьох галузях її економіки, насамперед у паливно-енергетичному комплексі, електроенергетиці, на транспорті, частка держави перевищує 75% [5; 20]. Далі за зменшенням питомої ваги державної власності в національному господарстві йдуть, Франція, Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Італія, Швеція. Відносно невелика роль держави в економіці Японії й у США. Але навіть у цих країнах з другої половині ХХ в. збільшилася участь держави у володінні залізницями, федеральними автомобільними шосе.

Особливий інтерес для дослідження має процес упорядкування державного сектору в Україні, де сучасна галузева структура далека від

оптимальної. За даними структурного аналізу державний сектор української економіки неконкурентоспроможний у порівнянні з недержавними господарськими структурами [3;61]. Тобто упорядкування державного сектору в Україні малоефективне. Це визване низкою факторів: неефективною структурою суспільства, нестабільною економічною політикою влади і тим, що до державного сектору відносяться виробництва, які за визначенням є збитковими.

Згідно офіційних даних Міністерства економіки України масштаби державного сектору за зведеними щорічними статистичними даними 2006 та 2008 років питома вага державного сектору складає 14,2 та 9,0% відповідно до загальної економічної структури країни [6].

В Україні державний сектор як і раніше домінує в паливно-енергетичному й оборонному комплексах, у сфері транспорту й зв'язку. Найменше поширення приватна форма власності одержала в галузях природних монополій - електроенергетиці й залізничному транспорті [7; 14]. З огляду на те, що ці галузі майже у всіх країнах світу служать традиційною нішею для державного підприємництва, можна затверджувати, що Україна протягом 18-ти років незалежності йшла в загальному руслі розвитку світової економіки.

Розповсюджена сьогодні в деяких країнах думка про те, що держава повинна менше втручатися в ті сфери економічної діяльності, де ефективно функціонує економічний порядок ринкового типу, повинна враховувати і те, що це повинно бути не зменшення обсягу державного втручання, а зміна типу порядку. До того ж в Україні має місце псевдоринкове упорядкування, тому в українська економіка як ніяка інша потребує державного впливу практично у всіх сферах економіки.

Для України складність вибору економічного упорядкування державного сектору в сучасних умовах обумовлена тим, що він повинен вписуватися в економічні реалії початку XXI століття і в той же час переборювати наявні обмеження, тобто робити якийсь якісний прорив. Потребують врахування і зовнішні умови: глобалізація, демографічна криза, геополітичні й

внутрішньополітичні проблеми. Застосування методологічних засад теорії економічного порядку здатне сприяти створенню нових, методологічних принципів та елементів упорядкування державного сектору економіки в сучасних кризових умовах. Але не можна штучно сформувавши необхідний економічний порядок державного сектору, абстрагуючись від внутрішньополітичного й суспільного порядку. Упорядкування державного сектору економіки України прагне у своїй еволюції до змішаного типу економічного порядку, забезпечуючи максимальну впорядкованість економічної структури, необхідну для розвитку сучасної демократичної країни.

Література.

1. Ойкен В. Основные принципы экономической политики. - М.: Прогресс - Универс, 1995.- 301с.
2. Петришина Н.В. Державний сектор в економіці України: теоретичні та організаційні засади // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - №6. - С.103-113.
3. Саліхова О. Державна політика окремих країн щодо розвитку національних високо-технологічних секторів. Уроки для України // Економіст.- 2007. - № 9. — С.61-65.
4. Якобсон Л. Государственный сектор экономики: экономическая теория и политика: Учебник для вузов. - М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 367 с.
5. Головінов О. Чинники, що впливають на масштаби державного сектора економіки // Вісник Донецького держ. університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – С.18-26.
6. Питома вага державного сектору в економіці за 2006 та 2008 рік // <http://www.me.gov.ua/> - офіційний сайт Міністерства економіки України.
7. Длугопольський О. Концептуальні засади функціонування державного сектору у глобалізованій економіці // Фінанси України, 2008. - № 4.— С.11-22.